

Трансфармацыя прапаведніцтва ў перыяд Асветніцтва

Клімуць Лада Яраславаўна,
Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.А. Куляшова
(г. Магілёў, Беларусь)

З распаўсюджваннем ідэй Асветніцтва змяняюцца і падыходы да прапаведвання. Прапаведнікі пачынаюць арыентавацца на ўзрослы ўзровень адукаванасці насельніцтва.

У XVIII ст. перад прапаведнікамі паўстала задача адаптаваць свае казанні такім чынам, каб прыцягнуць адукаваную аўдыторыю, якая ўспрыняла ідэі Асветніцтва. У Англіі ўжо ў XVII ст. Каралеўскае таварыства распаўсюджае чысты, неакласічны стыль. У Францыі Акадэмія ўвяла ўзнагароду за лепшае казанне. Папулярным прапаведнікам у Англіі быў Джон Цілатсан, які добра валодаў неакласічным стылем і ў сваіх казаннях звяртаўся перш за ўсё да розуму. Ён пазбягаў палемікі, залішняй эмацыянальнасці, яго выступленні вылучаліся яснай структурай, стрыманай мовай, да таго ж ён заклікаў да “разумнай рэлігіі”, і гэта зрабіла яго вельмі ўплывовым чалавекам у пратэстанцкай Еўропе [1, с. 141]. Ідэя заключалася ў тым, што стыль прапаведніка павінен быць простым, але высакародным.

У Францыі стандарты новага стылю ўстанаўлівалі прапаведнікі, натхнёныя класічнымі падручнікамі па рыторыцы. Людовік XIV падтрымоўваў выбітных прапаведнікаў, але чакаў ад іх дакладнай арганізацыі выступлення, творчага падыходу, дасканалaga стылю, элегантнай мовы. Нярэдка дэманстрацыя такіх якасцяў вяла да папроку, у тым, што аратар перш за ўсё кіруецца мэтай праслаўлення сябе, а не Бога. Выдатным прапаведнікам быў Басюэ, казанні якога захоплівалі аўдыторыю сваім пылам, арыгінальнасцю, яснасцю і жывасцю мовы, на якую б

тэму ён ні выступаў. У кожнага прапаведніка быў свой стыль. Л. Бурдалу называлі “каралём прапаведнікаў і прапаведнікам каралёў” [1, с. 142], ён быў маралістам і крытыкаваў прыдворных дам і кавалераў за ляноту і залішнія амбіцыі. Квітнелі ў Францыі і пратэстанцкія прапаведзі, прапаведнікі-гугеноты славіліся сваім аратарскім майстэрствам па ўсёй Еўропе. З’явіліся і навучальныя выданні: у 1688 г. Ж. Клод выдаў “Трактат аб складанні прапаведзяў”, які актыўна чыталі ў Еўропе.

На мяжы XVII–XVIII стст. нямецкія піетысты выступілі з ідэяй аб тым, што прапаведзі павінны не маралізаваць, а вяртаць да хрысціянства, узбуджаць веру, даць ёй месца ў паўсядзённым жыцці чалавека. Сярод тых, хто распаўсюджаў такія ідэі, можна назваць лютэранскага біскупа з Даніі Эрыка Пантапідана. Уплыў піетызму і янсенізму, англійскія і французскія мадэлі, новыя тэндэнцыі ў літаратуры і эстетыцы і павелічэнне адукаванай, развітай аўдыторыі паступова прывялі да шырокай крытыкі царкоўных казанняў. Евангельскія хрысціяне падкрэслівалі індывідуальны выбар і асабісты вопыт, а рэфарматары ва ўсіх краінах імкнуліся канкрэтызаваць біблейскія ісціны, зрабіць іх зразумелымі для народа. Таксама прапаведзь усё больш пачынаюць разглядаць як літаратуру, як дыскурс, для якога, акрамя прафесійных здольнасцей, патрабавецца літаратурны талент. Першыя дачыныя выданні ўсё больш месца аддаюць пад своеасаблівыя рэцэнзіі і водгукі на казанні [2, с. 1].

Заклікі да простасці і яснасці знаходзілі водгук сярод духавенства Заходняй і Цэнтральнай Еўропы. Казанні сталі больш сціслымі, пераважаў тэматычны, а не аналітычны падыход. Прыхільнікі патэтычнага стылю асабліваю ўвагу надавалі эмоцыям. Для таго каб перадаць свой рэлігійны энтузіязм слухачам, Дж. Херві і І.К. Лаватэр выкарыстоўвалі прастамоўныя выразы, эмацыянальны стыль і такія рытарычныя сродкі, як маналогі, клічныя сказы і сентыментальныя высновы.

Распаўсюджаецца ідэя, што кампетэнтнае казанне засноўваецца на сацыяльным вопыце прапаведніка, на яго здольнасці да псіхалагічных назіранняў. Самыя радыкальныя элементы ў пратэстантызме надавалі казанням моцны маральны характар. І.І. Шпальдзінг, прыхільнік Дж. Цілатсана, сцвярджаў, што прапаведзь можа быць карыснай толькі тады, калі “яна вядзе хрысціяніна да пабожнасці і міру ў душы” [1, с. 143]. Французскі літаратурны крытык Ж.-Ф. Мармантэль настойваў, што неабавязкова залішне абцяжарваць вернікаў дактрынамі, таму што той факт, што яны прыйшлі ў царкву, даказвае, што яны ўжо хрысціяне. Таму казанне павінна быць накіравана на тое, каб з верных хрысціян зрабіць дабрадзейных прыхажан [3, с. 13].

Герменэўтыка разглядала тэкст Бібліі як састарэлы, але прызнавала, што ён утрымлівае верне ісціны. Гэта прывяло да крытыкі выкарыстання састарэлай мовы, незразумелых на сённяшні дзень выразаў. Так, В.А. Тэлер прапанаваў замяніць архаічны выраз “зварот у веру” тэрмінам “самаўдасканаленне”. Для такіх святароў як І.Ф.В. Іерузалем, казанні якога вельмі падабаліся адукаваным людзям усёй Еўропы, прапаведзь стала галоўным інструментам асветніцтва, маральнай цэлянасці і духоўнага спакою.

Прапаведнікі часта звярталіся да таго, што яны разглядалі як непатрэбны атеізм, які ахапіў вышэйшыя колы грамадства. Распаўсюджаецца ідэя аб тым, што, хоць прапаведзь павінна трактаваць і абараняць сэнс біблейскіх тэкстаў, у той жа час яна павінна быць карыснай. У цэлым, святары адрэзагавалі на з’яўленне адукаванай публікі, гатовай прыняць маральнае кіраўніцтва, але свабоднай выбіраць сваіх духоўных настаўнікаў; дзякуючы гэтаму падцвердзіўся статус прапаведзі як

галоўнага сродка вуснай перадачы ідэй. Наступствам гэтага стаў рост павагі да казанняў, якія адбываліся па-за межамі афіцыйнай царквы.

Літаратура

1. The Cambridge History of Christianity: in 9 v. / Edited by S. J. Brown and T. Tackett. – Vol. 7: Enlightenment, Reawakening and Revolution 1660–1815 / S.J. Brown [et al.]. – 2008. – 678 p.
2. *Matheson, A.* Theories of rhetoric in the in the 18th-century Scottish Sermon (Texts & Studies in Religion) / A. Matheson. – Lewiston, NY : Edwin Mellen Press, 1995. – 299 p.
3. *Bowman, F.P.* Le Discours sur l'Eloquence sacrée à l'époque romantique: Rhétorique, apologetique, herméneutique (1777–1851) / F.P. Bowman. – Geneva : Librairie Droz, 1980. – 53 p.